

Nieuw kapitaal voor stichtingen en verenigingen moet niet alleen van private financiers komen

Publieke belang van serviceflats en ziekenhuizen vraagt om betrokkenheid van maatschappelijk middenveld

Frank Jan de Graaf

De Stichting Dienstverlening Serviceflats haalde vorige week de krantenkoppen omdat zij serviceflats ten koste van bewoners te goedkoop zou proberen te verkopen aan investeerders. Het is slechts het topje van de ijsberg. Nederland weet zich geen raad met zijn maatschappelijk kapitaal.

In Nederland zit relatief veel kapitaal in stichtingen en verenigingen. Zo is het meeste vastgoed van scholen, ziekenhuizen en verzorgingshuizen eigendom van een stichting. Maar ook woningbouwcorporaties, onderlinge verzekeraars en coöperaties zijn vaak eigendom van een stichting. Grote ondernemingen als Achmea en Rabobank hebben als uiteindelijke eigenaar vaak een not-for-profitinstelling. Interessant is dat dit kapitaal vaak 'in de dode hand is', wat in feite wil zeggen dat de organisaties van niemand zijn. Als het doel van de organisatie vervalt, valt het kapitaal in zulke gevallen toe aan de Staat, aan ons allen als Nederlandse burgers.

Op dit moment hebben veel organisaties als serviceflats, woningcorporaties en ziekenhuizen vermogen nodig om hun continuïteit veilig te stellen. Hier ligt een overeenkomst tussen Rabobank en veel zorginstellingen. De afgelopen dertig jaar heeft er echter een kaalslag plaatsgevonden in hybride financieringsmogelijkheden zoals de coöperatie en overheidsgegarandeerde financiering. Om het eenvoudig te zeggen: de overheid financiert haar eigen doelen en commerciële partijen financieren de rest. Iets daar tussenin, bijvoorbeeld financiering van elkaar door middel van garantstellingen — zoals in de oude coöperaties — is tegenwoordig bijna onmogelijk. Ook de overheid mag veel particuliere initiatieven niet meer steunen.

Bewoners bij de opening van een nieuwbouwcomplex van Zorgplein Maaswaarden in Wijk en Aalburg.

FOTO: ANP

Scholen en ziekenhuizen staan onder grote druk om hun bezit te verkopen aan private investeerders

Op hetzelfde moment zijn de mogelijkheden voor investeringsaftrek door private partijen verruimd. Dit zorgt ervoor dat steeds meer stichtingen hun vastgoed verkopen aan private investeerders omdat zij alleen zo nieuw kunnen bouwen. Daarmee komt maatschappelijk kapitaal in private handen zonder dat er een goede marktprijs is vast te stellen. Ook is onduidelijk of, en zo ja hoe de maatschappij hier beter van wordt. Dat investeerders bij zo'n transactie maximale garanties proberen te

krijgen ligt voor de hand. Voor een deel van de zorginstellingen buigt het College Sanering Zorginstellingen zich over het verkoopproces en de prijs, maar voor een groot deel van het maatschappelijk middenveld is niets geregeld.

De problemen worden nu al groter doordat de overheid steeds minder bereid is te betalen voor het wonen voor ouderen. Alleen de zorg krijgt subsidie. Buiten de zorg spelen bij woningcorporaties en coöperaties vergelijkbare problemen doordat respectievelijk de overheid of de

leden niet garant kunnen of willen staan.

Eenzelfde transitie heeft overigens al eerder plaatsgevonden bij veel coöperatieve verzekeraars. Bijna niemand weet wie Achmea bezit en of er wanbeleid is geweest, bijvoorbeeld in Ierland. Aegon is een ander voorbeeld. De organisatie is ooit begonnen als onderlinge, later is de vereniging Aegon gevormd en die heeft het bedrijf Aegon naar de beurs gebracht. De stichting werd rijk. Nadat de topbestuurders door buitenlandse overnames eind jaren negentig het bedrijf naar de rand van de afgrond hadden geleid, is de vereniging Aegon bijgesprongen. Onduidelijk is of hier sprake is geweest van wanbeleid, duidelijk is wel dat zowel klanten als de Nederlandse burger nooit hebben geprofiteerd van de verkoop van het publieke belang.

Goed financieel beleid vraagt goede risicoverdeling en daarmee een goede en genuanceerde bestuurs- en financieringsstructuur. Het neoliberale beleid dat alles of van de overheid of van de particuliere sector moet zijn, brengt belangrijke maatschappelijke organisaties in de problemen. Zij kunnen bijna alleen nog financiering voor langetermijninvesteringen verkrijgen door hun bezit te verkopen aan private investeerders. Hier lijkt een relevante markt te ontstaan voor pensioenfondsen, als private investeerder van ons allen.

Het gaat er niet om private partijen te stigmatiseren. Zij zijn en blijven cruciaal. Maar de vraag hoe we maatschappelijke belangen het best kunnen waarborgen is belangrijk. De geschiedenis heeft geleerd dat constructies vanuit het maatschappelijke middenveld vaak goedkoper waren, mits geholpen door privaat initiatief en goede regelgeving.

Dr. Frank Jan de Graaf is lector corporate governance & leadership aan de Hogeschool van Amsterdam en lid van de raad van toezicht bij een serviceflat.